

Oslo, 29. november 2024

STLs synspunkter på rapport om krematorier og kjølerom

STL (Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn), som samler bredden av tros- og livssynssamfunn til dialog og arbeider for likebehandling, takker BFD for oppfordringen til å gi tilbakemeldinger på rapporten.

Vi takker Hovedorganisasjonen KA for en god rapport. Beregningen av fremtidig kapasitetsbehov for kremasjon og kjølerom er viktig, og perspektivene på miljø og bærekraft, investering og finansiering, totalberedskap og samfunnssikkerhet, samt kompetanse er nyttige. Vi deler forventningen om at kremasjonsandelen vil øke, og vi er allerede godt kjent med at det kan bli større kapasitetsutfordringer, ikke minst hvis vi skulle komme til en ny krisesituasjon. Dermed er det godt å få mer konkrete tall og prognoser å forholde seg til.

Nedenfor følger våre tilbakemeldinger, som kort kan oppsummeres slik:

- Mangfoldet av behov bl.a. basert på ulike religioner og livssyn må hensyntas bedre, både når det gjelder tilgjengelighet, likhet i avgiftsnivåer og enkle tilpasningstiltak.
- Kremasjon bør lovreguleres, og diskusjonen om likestilling av kremasjon og kistegravlegging fra NOU 2014: 2 bør raskere følges opp politisk.
- Våre medlemssamfunn og lokale dialoggrupper gir et annet bilde av hvor god dekningen er av egnede, livssynsåpne seremonirom, og vi etterspør nye og uavhengige undersøkelser om dette, som også bedre fanger opp minoritetsperspektiv.

Mangfoldet av religioner og livssyn

Rapporten kunne i større grad synliggjort mangfoldet i befolkning og de ulike behov som fins blant ulike tradisjoner, ikke minst blant tros- og livssynssamfunn.

Det er behov for bedre tilrettelegging for religiøse krav og behov innen kremasjon og gravferd. F.eks. har hinduer og sikher, samt noen retninger innenfor buddhisme, religiøst *påbud* om å kremeres. Hinduer ønsker også observasjonsrom for kjernefamilien.

På den annen side har muslimer religiøst *forbud* mot å kremeres. Samtidig har de normalt et krav om å gravlegges innen et døgn etter dødsfallet. Med andre ord krever det kjølerom og rask logistisk behandling, uten at det påvirker kremasjonskapasiteten.

Ifølge SSB er det 13 871 medlemmer i hindu-trossamfunn, 4 356 medlemmer i sikh-trossamfunn og 190 452 medlemmer i muslimske trossamfunn i Norge i 2024¹. Det er god grunn til å anta at enda flere ønsker gravferdsritualer i tråd med disse tradisjonene, ettersom det kan legges til både ikke-tellende, dobbeltregistrerte medlemmer og såkalte «kulturelle hinduer» eller lignende som ikke er medlem.

¹ <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/religion-og-livssyn/statistikk/trus-og-livssynssamfunn-utanfor-den-norske-kyrkja>

Medlemstallene er uansett bedre å ta utgangspunkt i enn f.eks. «innvandrertall fra muslimske land», slik rapporten gjør (s.45). Det er ikke bare fordi det inkluderer norske konvertitter, men også fordi innvandrerne fra disse landene disproporsjonalt kan representere minoritetsreligioner. F.eks. kristne, bahaier, alevitter og ateister kommer til Norge bl.a. pga. religiøs forfølgelse i muslimske land.

Selv om det er teoretisk mulig, slik det beskrives på s. 45 i rapporten, at muslimer kan velge kremasjon, finner vi det mer sannsynlig at tradisjoner med begravelse vil sitte dypt hos de fleste. Det tror vi også vil gjelde dersom man skulle bli f.eks. sekulær eller såkalt «kulturell muslim». F.eks. de muslimer vi snakker med i vårt dialognettverk opplever det uaktuelt å bli kremert, og det motsatte gjelder f.eks. hinduer vi har dialog med. Vi tror slike holdninger kan sitte sterkt i familiekreisen – hvor man normalt får de fleste og viktigste erfaringene med gravferdsritualer.

Lovregulering av kremasjon

På side 16 påpekes det en betydelig svakhet i dagens rammebetingelser for kremasjon (og kjølerom):

«kremasjonsvirksomheten mangler en regulering som legger klare føringer for hvem som har ansvar for hvor krematorier skal bygges, hvilke krav som skal stilles til anleggene (utover miljøutslipp) og en manglende helhetlig tilnærming til bygg og logistikk.»

Kapittel 7.6 om organisering, økonomi og ansvarsdeling forklarer denne problemstillingen godt. I tillegg til at strukturen ikke er lagt opp for å sikre god nok kapasitet og kvalitet, er det et rettferdighetsmoment for innbyggerne: Det er tilfeldig om man bor i en kommune som har krematorium eller ikke, og det kan derfor oppleves urettferdig dersom man må betale en avgift eller ikke. Som det står på side 47 i rapporten, er det ingen «regionale, langsiktige føringer for utviklingen av krematoriumstrukturen».

Diskusjonen om plasseringen av ansvaret har også startet blant våre medlemsorganisasjoner, som ofte forteller om behov for enkelte tilpasninger til ulike tradisjoner. Jo mer mangfoldige og tilpassede gravferdsritualer det er behov for, jo mer krevende blir det for hver enkelt kommune å tilrettelegge.

Det er bred enighet om at det er behov for tydelig regulering og juridisk likestilling. Noen av våre medlemsorganisasjoner har også foreslått at ansvaret for kremasjon bør settes til regionalt nivå, da gjerne hos fylkeskommunen. Det er samtidig store fordeler ved at ansvar for begravelser og kremasjoner vil være på samme nivå. Skulle alt flyttes til regionale beslutningstagere, vil det være et betydelig tiltak, med konsekvenser for kommunenes gravferdsforvaltere, som i de aller fleste tilfeller er delegert til Den norske kirke (som også er medlem i STL). Det er ulike meninger om dette blant våre medlemmer. Vi ser uansett behovet for å fortsette diskusjonen om å regulere et ansvar for kremasjon.

Debatt om gratis kremasjon

Rapporten kunne i større grad synliggjort debatt på feltet om gratis kremasjon som har pågått en stund. Gjennom vår kontakt med sektoren hører vi stadig et ønske om både å lovregulere retten til kremasjon og å likebehandle gravferdsformene hva angår pris. Dette ble ikke minst presentert av NOU 2014: 2 *Lik og likskap*², hvor også skjevheten basert på religion eller livssyn trekkes frem, som ikke skaper en likebeholdende praksis. I skrivende stund har vi ikke registrert at dette er fulgt opp politisk.

I motsetning til kistegravene, som blir bekostet av alle kommuner, har bare noen kommuner krematorier. Ut ifra hva vi kjenner til, har alle øvrige kommuner avtaler med en eller flere krematorier om at deres innbyggere kan brennes der. Fordi det ikke er lovregulert, er det dog ikke noe regelverk om hvordan

² Se kapittel 6 «Likestilling av kremasjon og kistegravlegging» <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2014-2/id752071/?q=lovregulere&ch=7#KAP6>

kommunene eventuelt skal ta betalt for kremasjon. Kapittel 7.4 synliggjør de store forskjellene i avgiftene som praktiseres i dag.

Fordi en askeurne bruker en liten andel av fotavtrykket av en kistegrav, vil det i kommuner med begrenset plass være ganske store kostnadsbesparelser ved å gjennomføre en kremasjon. Dette er likevel et mindre favoriserende regnestykke i mange distriktskommuner hvor kostnader til landareal ikke er samme tema. På grunn av dette, har svært mange kommuner med eget krematorium valgt å tilby gratis kremasjon til egne innbyggere. Noen få kommuner uten krematorium tar dermed regningen, mens de fleste sender fakturaen fra krematoriet videre til de pårørende.

Et av motargumentene har vært at kommunene må kompenseres for dette økonomisk (fra staten), og den kostnaden må dekkes inn på et vis. Likevel, så lenge kremasjon er rimeligere enn kistegrav, og kommunene er lovpålagt gratis kistegravlegging, vil dette ikke faktisk øke kostnadene med økt kremasjonsandel.

Livssynsåpne seremonirom

Rapporten viser til gravplassundersøkelsen som er gjennomført 2009, 2018 og 2023, hvor kommunene er spurt om hvorvidt de har egnede lokaler for livssynsåpne seremonirom.

Rapporten viser til at omtrent 83% av befolkningen bor i et område med livssynsåpne seremonirom. Det er likevel to problemer med dette. For det første, er disse lokalene som regel nært de store byene, som forklarer den gode dekningen i befolkningen, men som skjuler at det er mangler i de mange lokalsamfunnene i distriktene. Ofte er det større oppmøte på gravferder i distriktene, så behovet for romslige lokaler er ikke mindre her. For det andre, selv om det er livssynsåpne seremonirom nært byene, betyr ikke det at kapasiteten er god nok. Det gjelder ikke bare størrelsen på hvert enkelt lokale, slik rapporten fremhever, men også antallet lokaler; flere vil kunne ha behov for de samme lokalene samtidig.

Rapporten tar derimot opp temaet om egnethet, som er viktig, ettersom alle ønsker å ta avskjed med sine nære i verdige lokaler. Det er godt at rapporten samler disse tallene fra kommunene. Samtidig er det basert på selvrappoterter fra kommunene selv, som ikke nødvendigvis reflekterer hvordan befolkningen, som skal bruke lokalene, vurderer dem. Vår erfaring er at mange tros- og livssynsminoriteter ikke opplever alle slike lokaler som egnede. Vi vil etterspørre en annen type undersøkelse av egnede livssynsåpne seremonirom, gjort av uavhengige aktører, med synspunkter fra minoritetssamfunn, som potensielle bruker av lokalene. Tilbakemeldingen fra vårt råd og, ikke minst, våre 16 lokale dialoggrupper, er at behovet for egnede, livssynsåpne seremonilokaler – først og fremst til gravferd – er stort.

Med vennlig hilsen,

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn v/

Birte Nordahl
generalsekretær